

Býurokratyň syry

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Býurokratyň syry BÝUROKRATYŇ SYRY

Esasy aýtjak bolýan zadymdan öň şulary aýdyp geçeýin...

Şuny propogandirlediler: ideologiýalar öldi, deňsizlik – bolaýmaly tebigy zat, deňsizlik uly kösençlikleriň üstünden eltmese esasly formada üýtgedilip bilinmez.

Bu aýdylanlar ýalan.

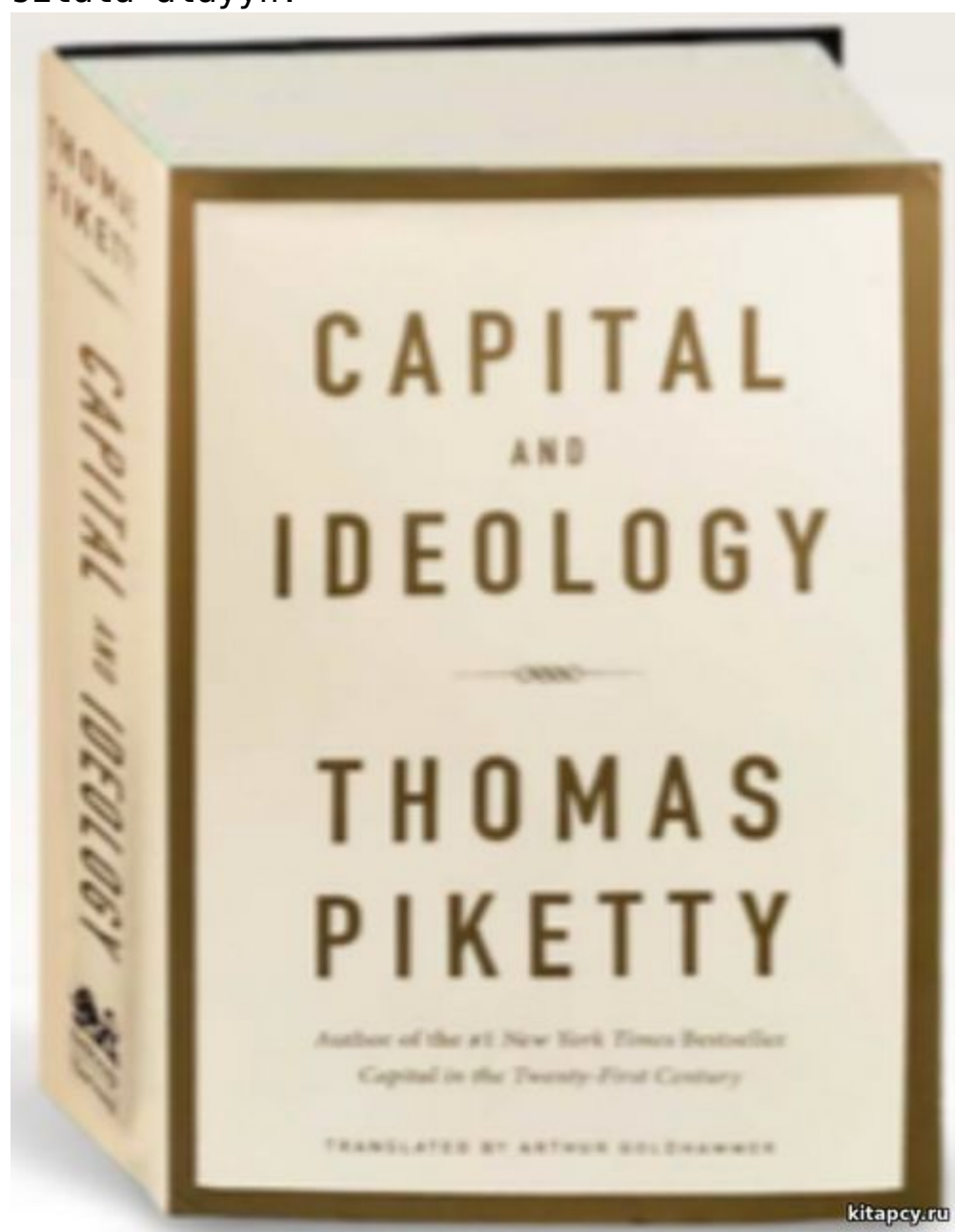
Deňsizlikler dürli hili tutaryklar bilen kanunlaşdyrylýar. Taryhda muňa goldanýan ideologiýalar işlenip düzüldi. Mysal üçin: ýedi ýyllap (1825-1832) ABŞ-nyň wise-prezidenti bolup işlän Jon Koldwell Kelhun gulçulygy oňaýly gowulyk

hasaplaýardy!

Neoliberalizmi esaslandyryjy Fridrih Haýek hem ondan tapawutly däldi, onuň pikiriçe deňsizlik bazar erkinligi üçin oňaýly gowulykdy!

Girdeji deňsizligi boýunça geçiren işleri bilen tanalan fransuz ykdysatçysy Toma Pikettiniň «XXI asyrda kapital» kitaby türk dili bilen bir hatarda kyrk dile terjime edildi. Kollektiwçi-keýnesýen çemeleşmeleri gyzgyn seslenme döretdi. (Şol döwür Nobel baýrakly amerikan ykdysatçysy Žozef Stiglisiň «Deňsizligiň bahasy» kitaby-da gyzgyn garşylandy).

Pikettiniň «Kapital we ideologiýa» kitaby-da şu tomus dilimize terjime edildi. Şu soňky kitapdan ünsli okamagyňyzy isläp, bir sitata alaýyn:

* * *

«- Deñsizlik – ykdysady ýa-da tehnologiki häsiýetli däl. Deñsizlik ideologiki we syýasy häsiýetlidir. Başgaça aýdylanda:

Bazar we bäsdeşlik...

Girdeji we hak-heşdek...

Kapital we bergi...

Kwalifikasiýaly işçiler we kwalifikasiýasyz işçiler...

Ýerliler we kese ýerliler...

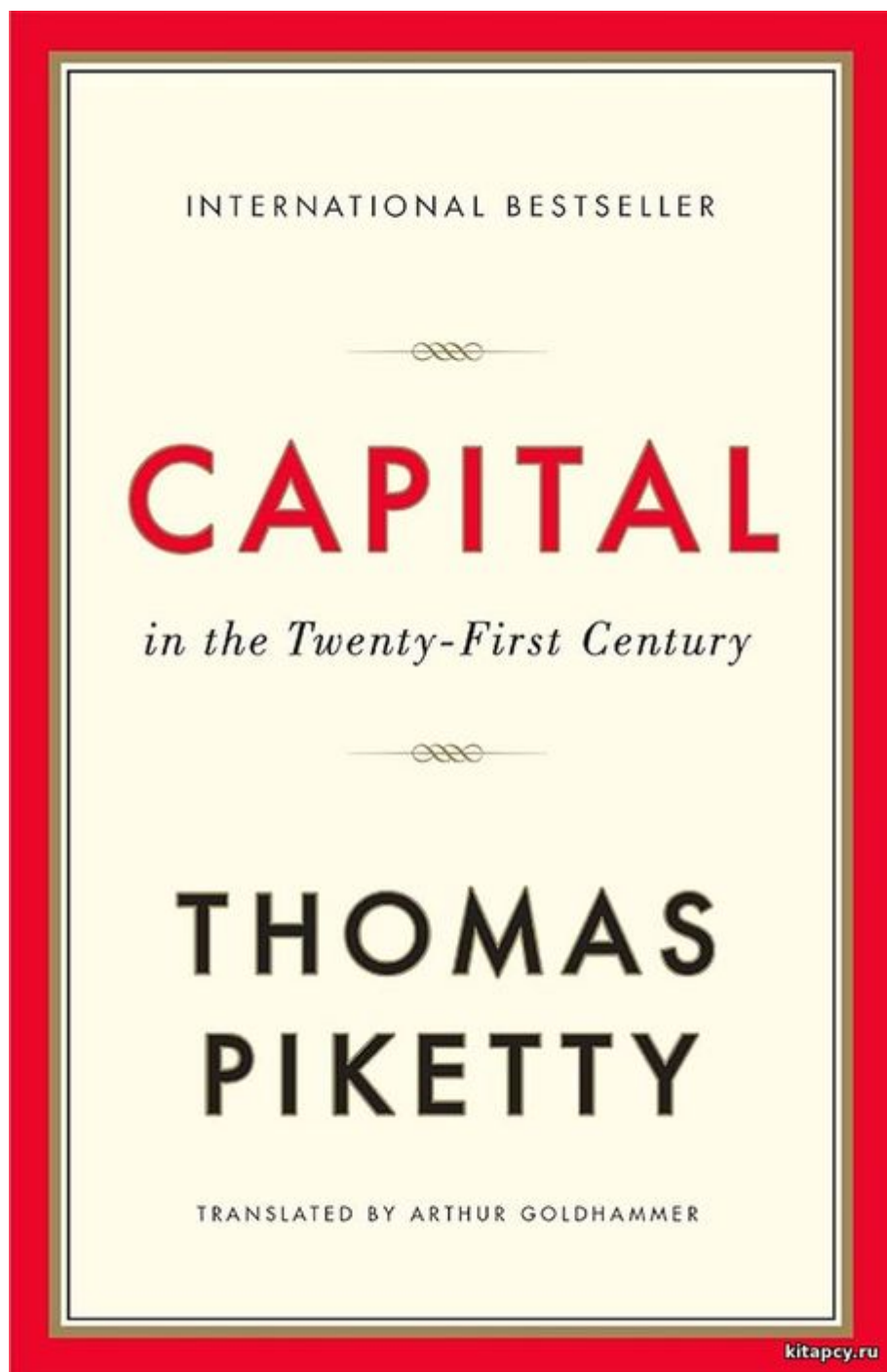
Salgyt elpe-şelpelikleri we bäsdeşlik güýji...

Bularyň barsy aslynda öz-özünden bolýan hakykatlar däl. Bular doly biziň döwrä sokmak üçin saýlap alýan, kategoriýalandyran hukuk, maliýe we syýasy sistema esaslanýan sosial, taryhy fantaziýalardyr.

Bular hemme zatdan ötri hemme jemgyýetiň sosial adalatdan, adyl ykdysadyýetden häzirki aýry-aýry toparlaryň we pikirleriň arasyndaky syýasy-ideologik güýç gatnaşyklaryndan hereket bilen emele getirýän wekillerine ysarat berýär.

Hususanam şular düşünjewi we ideologik häsiýetlidir. Başgaça aýdanda, pikirleriň we ideologiýalaryň taryhda ähmiýeti bolýar.

Bular üznüksiz ýagdaýda täze dünýäleri we dürli-dürli jemgyýetleri göz önüne getirmegi, olary formalandyrmagy mümkin edýär...»

* * *

Piketti soňky geçiren barlagynyň netijesinde şeýle diýýär:
«80-nji, 90-njy ýyllardan soň dünýäde ykdysady deňsizlikler
görlüp-eşdilmedik derejede artdy. XXI asyrda ýüzbe-ýüz bolan
ünjä goýujy ýagdaýymyz şudur...»

Kitaby okap otyrkam kelläme şu soraglar geldi:

«Ýurdumyzdaky deňsizlikleri durmuşa geçiren neoliberalistik
gegemoniýanyň býurokratlary kimlerdi?

Adam başyna düşýän girdeji boýunça adalatsyzlygy baýlaryň
haýryna bozan ykdysady-syýasy sistemanyň salgytçylary we

maliýeçileri kimlerdi?

Meselem: Deňsizligiň iň esasy gözbaşy – girdeji salgydyndaky potolok derejäni baýlaryň haýryna üýtgeden kararlary haýsy buhgalter-hasapçylar durmuşa geçirdi?

«Maliýe dissiplinasy» ýalany bilen sosial döwlet edaralaryny ýykan, salgyt adalatsyzlygyny edýän ykdysady syýasatlary haýsy býurokratlar durmuşa geçirdi? Bular IMF «reseptlerini» ýola goýan býurokralardy...

Ulus-döwleti ýykan neoliberalizmiň agalyk sürýän döwründe käbir emelsiz ýolbaşçylar nädip «ýylyň döwlet işgäri» adyny alyp bilýär?

Ýadyňyza salaýyn: hususanam 90-njy ýyllar neoliberalizmiň ýaýylma-giňelme döwrüdi. Häkimiýetleriň býurokralaryň bilen zähmetkeşleriň garşysyna maliýe syýasatyny ulanmagyny artdyran döwrüdi...

Toma Piketti kitabynyň «Beýik öwrülişik» adyny beren üçünji bölüminde deňsizligiň gelip çykýan sakasy bolan maliýe syýasatlaryndan söz açanda aklyma şu soraglar nirden geldi?

Soňky otuz-kyrk ýyldaky maliýe syýasatlarynyň ideologiki taýdaň aňyrsyny hiç dörjämzok. Hemmeleriň aňynda «men haýsy wezipäni eýeläp bilerkäm, meni haýsy wezipä bellärlerkä?» pikiri bar!

Ahlak idealizmine nä döw çaldy?

Haýp. Çöňňelik ýokanç kesele öwrüldi.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 31.10.2023 ý. Publisistika